Turkish Studies
Volume 13/5, Winter 2018, p. 271-292
DOI Number: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12910
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi
✎ **Received/Geliş:** Ocak 2018 ✓**Accepted/Kabul:** Mart 2018
Referees/Hakemler: Prof. Dr. İsrafil BABACAN – Doç. Dr. Mustafa ARSLAN

This article was checked by iThenticate.

GÜLŞEN-İ ŞUARÂ VE *ÂDÂB-I ZURAFÂ*'DA BİR ÜSLÛP ÖZELLİĞİ OLARAK MAHLASLA İLİNTİLİ ANLATIM

Ayşe KORKMAZ[*] *- Mustafa Yasin BAŞÇETİN*[**]

ÖZET

Dîvân edebiyatında, nazma nispetle daha az göz önünde tutulan nesir geleneğinde üslûbun konuya göre değişiklik göstermesi, önemli bir nitelik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan düşünüldüğünde Dîvân edebiyatı nesir geleneği içinde önemli bir yekûn tutan tezkirecilikte içerik kadar üslûp da mühimdir. Tezkirelerde, üslûbun önemi, içerikle olan sıkı bağından kaynaklanır. Öte yandan konuya ve şâirlerin özelliklerine göre bu üslûp değişkenlik arz etmektedir. Tezkirelerdeki üslûp değişikliğine etki eden en önemli unsurlardan birinin mahlas olduğunu düşünmekteyiz. Dîvân şiirinde şâirlerin kullandıkları müsteâr isimler olan mahlasların alınması ve kullanılması hususunda özel sebepler vardır. Bu sebeplerin doğal bir sonucu olarak, şâirlerin şiirlerinde kullandıkları mahlaslar iç ve dış dünyaları ile son derece alakalıdır. Bu alakanın bir yansıması olarak, kullanılan mahlasların tezkire üslûbuna etkisi olduğu söylenebilir. Ayrıca mahlasların, tezkirelerdeki kelime kadrosunu şekillendirerek üslûba etki ettiği görülmüştür. Tezkirelerde biyografik bilgilerin yer aldığı kısımlarda, şâirlerin mahlaslarıyla etimolojik veya semantik olarak alakalı kelimelerin özellikle seçilmesi mahlas-üslûp ilişkisinin önemli bir göstergesidir.

Çalışmamızda, Ahdî'nin *Gülşen-i Şuarâ* ve Râmiz'in *Âdâb-ı Zurafâ* tezkirelerinde şâirlerin sosyal statüleri, meslekleri, kişilikleri, fiziksel özellikleri, ilişki içerisinde olduğu kişiler, doğum-ölümleri, sanat anlayışları hakkında bilgilerin verildiği bölümlerde şâir mahlaslarının üslûba olan etkisi örneklerle incelenmiştir. Ayrıca günümüz nesir anlayışından farklı olarak Dîvân nesrinin içerik-üslûp ilişkisi, tezkirelerdeki mahlas-üslûp ilişkisi bağlamında ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tezkire, Üslûp, Nesir, Mahlas

[*] Arş. Gör., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, El-mek: ayse.ornek@gmail.com
[**] Arş. Gör., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, El-mek: musty_205@hotmail.com

EXPRESSION CONNECTED TO PENNAME AS A STYLE FEATURE AT *GULSEN-I SUARA AND ADAB-I ZURAFA*

ABSTRACT

In the prose tradition of the tradition of Divan literature, which has remained in the background according to the poetry, the prose style changing according to the subject, is an important feature. When considered from this point of view, the style has an important place in the tradition of tezkire which holds an important position in Divan prose tradition. In tezkires, style is the precaution, due to the relation with the content. On the other hand, the style is varies according to the characteristics of poets and the content. The most important factor affecting the style change in the tezkires is the poet pennames. In Divan poetry there are special reasons for the taking and using of the private names, which are poetic names used by poets. As a natural consequence of these reasons, the pennames are highly relevant to poets inner and outer world. As a reflection of this relation, it is seen that besides the formal effect of the phrases used in the order of the tezkires, the pennames directly has influence on the vocabulary and style in the tezkires. It is an important indicator of the relation of the penname-style that especially the selection of the etymologically or semantically related words in the places where biographical information is found in the tezkires.

In our study, will be analysed that the influence of the pennames on the prose style after being informed about the social statues, professions, personalities, physical characteristics, personal relationships, birth-deaths and the sense of art, in the sample of Ahdi's *Gülsen-i Suara* and Ramiz's *Adab-ı Zurafa*. In addition, contrary to contemporary prose perception, the relationship between the content and the style of divan prose will be discussed in the context of the relation between the content and the style in the tezkires.

STRUCTURED ABSTRACT

The Ottoman Classical Turkish prose, before the XIX. century, didn't develope to the extent that the contemporary Classical Turkish (Divan) poetry did. Nevertheless, there was a big amount of prose in the Ottoman Empire especially tezkire which is an Arabic word means biography, as a term used for Ottoman biographies of poets, were popular between XVI. and XX. centuries. That prose genre shorty can be defined as biographies of poets including samples of the poems of them.

In Tezkires, writers usually use the pennames of the poets when they make headword. These pennames, also influence the style of the writer of tezkire. The writer pay attention to use the the words associated with pennames in the part that the poets were described. In this study we will show in which sections and how the the tezkire writer used the words that related with penname.

We studied two tezkires in our study. These are *Gulsen-i Suara* of Ahdi and *Adab-ı Zurafa* of Ramiz. *Gulsen-i Suara* is the third tezkire penned in Anatolia.

The language of the tezkires varies according to the social status of the poet. In the sultan and princesses section used a heavy and artistic style. The tezkire writer chooses a prose style according to the poets. His social and politic statuse is one of the reason for this. The other the pennames of poets. The pennames are very charactersitics names in the Ottoman literature. The pennames express inner and outer many specialities about poets. That strong relation between penname and poet effected the style of prose.

Sometimes in tezkires, the real name of the poet is the title of the headword and the penname of poet is mentioned in the explanation section, or the penname mentioned both in the penname of the poet and in the section of explaination. This situation was generally seen in *Gülsen-i Suara* and no examples were found in *Adab-ı Zurafa*.

Not only the pennames of the poets are not given in tezkires; at the same time important informations about the reasons of taking the penname is also explained. These may include the actual name, occupation, a distinctive feature, physical characteristics or any event that passes through his life. Tezkire writer mentiones about jokes between poets so writer brings fluency and color to the style of the text by transferring these jokes.

Tezkire writers, while describing the personalities and physical appearance of the poets, also used the pennames. They have identified the personalities of the poets and made personality analysis.

In Tezkires, while explaining the personalities and temperaments of the poets, tezkire writers used the words related to the pennames. Thus, a connection established between the poet's personalities and their pennames.

Another situation seen only in *Adab-ı Zurafa* in terms of style and penname relation the the writer preferred to use the word which forms the quote in the sentences which the poet gave birth, or the words which follow this sentence. Thus, in the first sentence of the section where the poet's explanation was made, the poet was pointed to himself and reminded him of which poet he was reading.

In addition to the birth sentences, at the the death sentences is also observed the words related to the penname. The tezkire writers choose the words related to pennames of poets while explaining the reasons of their death at the both tezkires.

As it is in poetry similitude emerges as prominent literary art in prose. The writer or poet depicts the analogy in his work by setting analogies in the frame. This art can also be seen in tezkires, which is a work of art. While tezkire writers use these analogies, they have benefited from the poet's penname.

In the study it is seen that the words related to pennames are frequently used. This situation is even more striking in the *Adab-ı Zurafa*. We think that the purpose of this is to give the fluency and beauty first of all. It is aimed to be more fluent and reminiscent of the narrative which

is boring to read compare to poetry. The tezkire writers try to establish a semantic and structural unity between these elements by establishing relations such as poet-work, poet-personality, poet-art.

One of the remarkable point seen is, in the first and last sentences of the prose sections which are especially informed about the poets. Thus, the writer needs to remember the poet at the beginning and end of the text.

In some poets, the entire prose was established with words related to the penname. Thus, the text became easier to read and fluency.

We can describe the relation between prose style and pennames as direct and direct. The direct relation is that the penname determines the vocabulary of the tezkire. The tezkire writer generally chooses the words related or comes from the same sources with the pennames of the poets. Sometimes the tekire writer uses the synonims and anthonyms of pennames of poets while explaining the biographies of poets. That vocabulary effect of pennames is the direct effect to the prose style. On the other hand, pennames express the main chracteristics of the poets. So while the tezkire writers explain the biographies of the poets, they naturally use the terms related to the their pennames.

Keywords: Tezkire, Style, Prose, Penname

Giriş

Dîvân şâirleri, yazdıkları şiirlerin karışmaması ve kendilerine ait olduğunun bilinmesi için şiirlerinin genellikle son kısımlarında ve çoğu zaman gerçek isimlerinden farklı olarak çevre, karakter, psikoloji ve benzeri özellikleriyle alakalı müstear isimler kullanmışlardır. Şairlerin bu takma adlarına mahlas denmektedir. Arapça bir kelime olan mahlasın sözlüklerde farklı tanımlamaları yapılmıştır. *Kamûs-ı Türkî*'de:

1. Şâirin şiirde ittihaz ettiği isim ki gazelin nihâyetinde zikri âdet olmuştur. 2. Herkesin ismine ilâveten zammolunmuş ikinci isim ki bir sıfattan ibârettir. (Ş. Sami: 1317) şeklinde yer alan mahlas, *Edebiyat Lugatı*nde:

Bir şâirin asıl adından başka edebiyatta kullandığı isim (Tâhirü'l-Mevlevî, 1973: 94), *Arapça saflık hâlislik, gönül temizliği anlamlara gelen halâs kelimesinden müştak olan "mahlas" kelimesi sözlük anlamı itibarıyla kurtulacak, sığınılacak yer* (Yıldırım, 2006: 11), *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*nde:

Asıl addan başka kullanılan ikinci ada verilen isimdir. (Pakalın, 1983: 3813) Diğer sözlüklerde de (Devellioğlu, 1999: 567; Okyanus Sözlüğü (Tuğlacı, 1981: 1824) vs.) benzer ifadeler mevcuttur.

Edebiyat tarihimizin önemli kaynaklarından olan tezkireler, dîvân edebiyatında şâirlerin çeşitli yönlerden ele alındığı, günümüzdeki biyografi türünün karşılığı olarak kabul edilebilecek bir türdür. Tezkirelerde şâirlerin ailesi, eğitimi, hocaları, dostları, ilmî-edebî yönü üzerinde durulur ve şiirlerinden örnekler verilir. Tabi ki tezkire müellifleri bunu yaparken -tezkirelerin de edebi eser olması dolayısıyla- üslûbun sanatkarâne olmasına dikkat etmişlerdir. Oluşturulmaya çalışılan bu üslup tezkireden tezkireye ve tezkireler içerisindeki bölümlere göre değişiklik arz etmektedir. Hatta müellif; şâirin mesleğine, makamına ve statüsüne göre de bir üslûp geliştirebilir.

Eski Türk Edebiyatı alanında yapılan üslup çalışmaları incelendiğinde bunların yeterli olmadığı görülmektedir. (Coşkun, 2010: 72-83) Yaptığımız araştırma sonucunda Latîfî Tezkiresinde dil ve üslûp (Canım, 2010: 166-175), tezkirelerdeki ölüm ifadelerinin üslûp açısından değerlendirilişi (Durmuş, 2007: 171-186; Yazar, 2013: 457-466; Aydın, 2013: 161-188), Sehî Latîfî ve Âşık Çelebi tezkirelerindeki üslûp özelikleri (Kılıç, 2004: 1821-54) hakkında çalışmalar yapıldığını görmekteyiz ve bu çalışmalar doğrudan üslup bağlamında olmaları münasebetiyle önem arz etmektedir. Bunların yanı sıra manzum olarak kaleme alınmış olması ve üslûbu yönüyle klasik tezkirelerden ayrılan *Teşrîfâtü'ş-Şuarâ*'nın mîzâhî unsurlar açısından ele alındığı çalışma da dikkat çekicidir. Bu çalışmada şâirlerin fiziksel özelliklerinin mîzâhî olarak dile getirilişi incelenmiştir. (Kesik, 2015: 85-92) Tezkireler için yapılan metin neşri çalışmalarının inceleme kısımlarında yer alan ve genellikle "Dil ve Üslup" başlığı altında incelenen üslup özelliklerinde ise ya üslup -Eski Türk Edebiyatı nesir üslubu bağlamında- genel özellikleriyle çok kısa şekilde değerlendirilmiş ya da dil özellikleri ön plana çıkarılarak ele alınmış ve tezkirenin kendine has özelliklerine değinilmemiştir. (Örn: Solmaz, 2005; İnce, 2005; Çapan, 2005). Bu incelemeler dikkate alındığında çalışmamıza konu olan mahlas-üslûp ilişkisi bağlamında bir inceleme yapılmadığı görülmüştür.

Tezkirelerde, madde başı yapılırken genellikle şâirlerin mahlasları kullanılır. (Ancak pâdişâhlar, şehzâdeler ve devlet büyükleri ve bazı şâirler mahlaslarıyla değil genellikle isimleriyle madde başı olmaktadır.) Madde başı olan bu mahlaslar tezkirelerin üslûbunu da etkiler. Müellif, şâirin mahlasını oluşturan kelimeyle; iştikak, tenâsüp, tezat ve eşanlamlılık ilişkileri olan kelimeleri şâirle ilgili açıklamaların yapıldığı kısımlarda kullanmaya dikkat eder. Bu incelemede mahlasın üslûba etki ettiği sözkonusu kelimelerin, tezkirelerin hangi kısımlarında ve hangi bağlamlarda kullanıldığı gösterilecektir.

Bu çalışmada; biri XVI., diğeri XVIII. asırda yazılmış iki tezkire seçildi. Bu seçim yapılırken hem farklı asırları temsil etmesine hem de mahlas-üslup ilişkisinin oldukça belirgin olmasına dikkat edildi.

Bu tezkirelerden ilki Ahdî'nin *Gülşen-i Şuarâ*'sıdır (Yazılış tarihi: M. 1564-M. 1593). Bu tezkire Anadolu sahasında kaleme alındığı bilinen üçüncü tezkiredir. Eser bir mukaddime, ravza adı verilen 4 bölüm ve hâtimeden oluşur. Mukaddimede dönemin pâdişâhı ve şehzâdesine övgüden sonra sebeb-i telif bölümüyle eseri niçin yazdığını açıklanmıştır.

Eserin birinci bölümünde devrin pâdişâhı ve şehzâdeler (17 şâir), ikinci ravzada ileri gelen devlet adamları (14 şâir), üçüncü ravzada ulemâ ve müderris şâirler (25 şâir) ve dördüncü ravzada alfabetik olarak dönemin şâirleri (325 şâir) yer alır.

Hâtime bölümünde ise müellif, kusurlarının bağışlanmasını ister ve eserini öven bir şiire yer verir.

Eserde dil, anlatılan şâirin sosyal statüsüne göre değişmektedir. Yani pâdişâh ve şehzâdeleri anlatırken ağır ve sanatlı bir üslûp kullanırken, diğer bölümlerde dil sadece bir araç niteliğindedir.

Gülşen-i Şuarâ'da Ahdî, sadece kendisinin çağdaşı olan şâirlere yer vermiştir. Bu özelliğiyle diğer tezkirelerden farklıdır. Ayrıca eser, içerisinde yer alan şâirlerin çoğunun Osmanlı İmparatorluğu'nun doğusunda yaşayan şâirler olması bakımından önemlidir. Özellikle Bağdat ve çevresinde yetişen şâirler hakkında verdiği bilgiler açısından oldukça dikkate değerdir. (Solmaz, 2005: 13-24).

Söz konusu eserlerden diğeri, Hüseyn Râmiz tarafından Mirzâde Sâlim Efendi'nin *Tezkiretü'ş-Şuarâ*'sına zeyl olarak yazılan *Âdâb-ı Zurafâ*'dır. Bu tezkirede M. 1720-M. 1784 yılları arasında yaşamış 375 şâirin hayatları, edebî şahsiyetleri ve eserleri hakkında bilgiler mevcuttur. Râmiz'in şâirler hakkında verdiği bilgiler oldukça geniş tutulmuş, özellikle ölüm tarihleri dikkatle verilmeye çalışılmıştır. Şâirlerin şiirleri ve sanatları hakkında yerinde tenkitler ve doğru

değerlendirmeler yapılmıştır. Tezkirede bazı hal tercemeleri eksik bırakılmış, bazı şâirlerin sadece adları yazılmış veya verilen bilgiler tamamlanmamıştır. Bazı cümlelerdeki kelime eksiklikleri anlatım bozukluklarına sebep olmuştur. Bütün bunlar göz önüne alındığında Râmiz'in eserini tamamlayamadığı ve müsvedde şeklinde bıraktığı görülmektedir. Müellifin, kendi elyazısıyla yazılmış olan orijinal nüsha, Müstakim-zâde Süleymân Sadeddin Efendi tarafından gerek ifade ve gerekse tarih yanlışlıkları bakımından düzeltilmiştir.

Genellikle uzun tamlamalardan oluşan cümlelerin yer aldığı tezkirenin dili oldukça ağırdır. Öte yandan *Âdâb-ı Zurafâ* Safâyî ve Sâlim tezkirelerindeki bazı şâirler hakkında ek bilgiler vermesi ve o dönemden sonra meşhur olan şâirleri içermesi bakımından ayrı bir önem taşır. (Erdem, 1994: XXVII; İsen, TDVİA: 335-336). Sâdık Erdem, tezkirenin metnini yayınladığı çalışmasında tezkirenin üslûbu hakkında detaylı bir incelemede bulunmamıştır. (Erdem, 1994).

Çalışmaya örneklem olarak seçilen *Gülşen-i Şuarâ* ve *Âdâb-ı Zurafâ* tezkirelerinde mahlas-üslûp ilişkisi oldukça yoğun bir biçimde karşımıza çıkar. Tespit edilen bu ilişkiler aşağıda yer alan başlıklar altında incelenmiştir:

Gülşen-i Şuarâ ve Âdâb-ı Zurafâ'da Mahlas Düzeni

İncelediğimiz tezkirelerde bazen şairin asıl adı madde başı olup mahlası açıklama kısmında zikredilmektedir ya da mahlası madde başı yapılıp metnin içinde mahlasının ne olduğu tekrar belirtilmektedir. Bu durum genellikle *Gülşen-i Şuarâ*'da görülür. *Âdâb-ı Zurafâ*'da sadece bir örneğe rastlanmıştır.

Aşağıda yer alan örneklerde "emîn-emâne", "fazl-fazlî" kelimeleri arasındaki müştaklık, şeydâ-şeyyâd kelimeleri arasında ise lafız benzerliği mahlasın üsluba etkisini örneklendirmektedir:

Emīn: Ebü'l-**emāne** ve Ebü'l-manṣūr künyeleri ve **Emīn** ve ʿĀrif maḫlaṣları ve Cemāle'd-dīn laḳablarıyla ḳarīn-i iştihār ve bu maḫlaşla vāridāt-ı ṭabīʿatları şöhret-şiʿārdır. (AZ. s. 22-25) [1]

Şemsī Aḥmed Paşa: Ol āfitāb-ı burc-ı kemāl ve māhtāb-ı cāh u celāl eşʿār-ı dürer-bārda gevher-şiʿār **Şemsī** maḫlaş iḫtiyār itmiş. (GŞ. s. 104) [2]

Ebu'l-Fażl Efendi: **Fażlī** maḫlas iderler. (GŞ. s. 117-118)

Fikrī Beg: Bāb-ı şiʿrde maʿānī bikrini ṣayd idüp maḫlaṣ-ı nāzüklerin **Fikrī** ḳayd itmiş. (GŞ. s. 188-190)

Şeydā:... bi'l-cümle muʿammā ve ġazel ve şebistān-ı ḫayāle müṭalaʿa itmekle **şeyyād** ismi ḳalıp baʿż ile **şeydā** olur. (GŞ. s. 376-377)

Mahlas-Üslûp İlişkileri

Her iki tezkirede de mahlasla alakalı kelimelerle kurulmuş cümleler, genellikle madde başı şairlerin bir özelliğini anlatırken kullanılmıştır. Tezkirelerde, şair ile ilgili açıklamalar yapılırken veya şairin bir özelliği anlatılırken, mahlasın müştaklarından (ulûmî-ilm-ulemâ, adlî-adl-adâlet, sırrî-esrâr, fünûn-fenn, ârif-mârifet, âfitâbî-âfitâb, zihnî-zihn, günâhî-günahkâr, keyfî-keyfiyet, hilâlî-hilâl, hâsim-husûmet, sebzî-sebze, feyzî-füyûz, hıfzî-hıfz-hâfız, müfredî-ferd, nâmî-nâm, esad-sa'd, edîb-edeb, zihnî-zihn, râcih-rüchân, sâî-sa'y, sâmih-semâhat, sırrî-esrâr, gavsî-gavs) ve mana olarak mahlasla alakalı (hızrî-âb-ı hayât, zihnî-zekâ) kelimelerden faydalanılarak akılda kalıcılık sağlanmaya çalışılmış ve nazma göre daha durağan görülen nesre akıcılık kazandırılmıştır.

---

[1] Çalışmada, AZ. kısaltmasıyla *Âdâb-ı Zurafâ*'dan alınan örnekler için şu eserden faydalanılmıştır: Erdem, Sadık (1994). Râmiz ve *Âdâb-ı Zurafâ*sı. Ankara: AKM Yayınları

[2] Çalışmada, GŞ. Kısaltmasıyla *Gülşen-i Şuarâ*'dan alınan örnekler için şu eserden faydalanılmıştır: Solmaz, Süleyman (2005). Ahdî ve *Gülşen-i Şuarâ*sı (İnceleme-Metin). Ankara: AKM Yayınları.

ʿUlumī: **ʿİlm** ü ṣalāḥ ile ṣüleḥā ve **ʿulemā** içre maḳbūl kimesnedür. (GŞ. s. 437-438)

ʿAdlī Efendi:... zīr-destleri fuḳarāya **ʿadl ü ʿadāletleri** taḫt-ı yed-i şerīfleri olan ... (GŞ. s. 172-175)

Sırrī: **Esrār**-ı ʿulūma vāḳıf u āgāh ... (GŞ. s. 345-346)

Fünūnī: **Fünūn**-ı şiʿr ü inşāyı geregi gibi ḥıfẓ idüp edā ile meclis-be-meclis oḳıyup ṣoḥbet-ārā ve ol bābda hezārān **fen**le ḳıṣṣa-ḫ˘ān-ı bī-hemtā idi. (GŞ. s. 482-483)

Āfitābī: Ol **āfitāb**-ı maʿrifet ve māhtāb-ı fażīlet ... (GŞ. s. 212-213)

Ẕihnī:... **ẕihn**-i pāki leṭāʾif-i laṭīf ile müzeyyen ... (GŞ. s. 311)

ʿArifī-i İstanbūlī: ...ḫadd-ı ẕātında **maʿrifet** semtine sālik ve çoḳ **maʿārife** mālik ... (GŞ. s. 445-446)

Günāhī:... kendü ʿacz-i ṭarīḳıyla dergāh-ı İlāhī ve bārgāh-ı nā-mütenāhīde meʿāṣī vü **günāhkār** ve melāmet-i ẕerre-i rūzgār ʿadd itmiş. (GŞ. s. 494)

Keyfī:... **keyfiyyet**-baḫş-ı rindān-ı cihān ve ḥasb-i ḥāl-i ʿuşşāḳ-ı zamāndur. (GŞ. s. 495-496)

Hilālī: Ḫayli nāzük ü bārik ve kendü de żaʿf ile miṡāl-i **hilāl**-i zār u bī-mecāl imiş. (GŞ. s. 589)

Ḫāsim-i Dīger:... zebān-ı belāġat-ı beyān ile ḳaṭʿ-ı **ḫuṣūmet** iden bir ḥākim-i **ḫāsim**-i deʿāvī-feṣāḥat olan ẕāt-ı ser-efrāz idiler. (AZ. s. 65-66)

Sebzī:... **sebze**-zār-ı devrānda şiʿrden ġayri bir cev ḥāṣıl itmemiş ... (GŞ. s. 358-359)

Celāl Efendi: Ẕāt-ı refiü'd-derecātı cāh u **celāl** ile ārāste ... (GŞ. s. 119-127)

Feyżī:... menbaʿ-ı **füyūż**-ı cismānī ... (GŞ. s. 190-191)

Ḥıfẓī:... ol ṭūṭī-yi şeker-ḫā-yı ḫoş-edā **ḥıfẓ** ile **ḥāfıẓ**-ı kelām-ı Ḫudā'dur. (GŞ. s. 271-272)

Ḫıżrī:... yeñiçeri bölügüne cūyān-ı **āb-ı ḥayāt** gibi cān atup ... (GŞ. s. 290-291)

Müfredī-i Acem: ...tecrīd ṭarīḳıyla tek ü tenhā eḫad-ı nāsdan **ferd** ile āşinā olmayup ... (GŞ. s. 514-515)

Nāmī:... şuʿarā-yı **nām**-āver gibi hüner-ver ve **nām**-ı nīk ile maḳbūl-i merdüm-i suḫen-güster kimesnedür. (GŞ. s. 559)

Vālī:... Mıṣr-ı ḥüsnüñ ʾazīz-i cihānı ve kişver-i cānuñ **vālī**-i kām-rānıdur. (GŞ. s. 581-582)

Enīs:... meclis-i nefāyis-**enīs**leri ḥālet-gīr-i ḳulūb-i ehl-i yaḳīn bir şeyḫ-i ṣāḥib-i vaḳār u temkīn olup ... (AZ. s. 1-4)

Esʿad:... miyāne-i aḳrānda ḳarīn-i **saʿd** ü iʿzāz olup ... (AZ. s. 9-11)

Edīb:... maḥfaẓa-i maʿārif ü **edeb** olan ... (AZ. s. 12)

Ḫāsim:... ḥākim-i **ḫāsim**-i maʿdelet-şiʿār ... (AZ. s. 64-65)

Ḥasīb:... maʿārif-i bī-pāyān ile aʿlā **ḥasīb** ü nesīb ṣāḥib-i sükūnet bir vücūd-ı edīb ü erīb idi. (AZ. s. 74-75)

Ẕihnī Dīger:... **ẕihn** ü ẕekā cebīn-i lāmiʾü'l-envārlarından tāb-dār olmaġın ... (AZ. s. 99-100)

Rācıḥ Big:... beyne'l-aḥbāb ṣāḥib-i **rüchān** bir mīr-i bülend-iḳtidār idi. (AZ. s. 102-103)

Sāʿī:... güşiş-i **saʿy** ile cevher-i ʿirfāna mālikdirler. (AZ. s. 150)

Sāmiḥ:... ṣāḥib-i **semāḥat** bir maḫdūm-ı ḫuceste-ḫaṣlet idi. (AZ. s. 155-156)

Sırrī Dīger:... **esrār-**ı ṣakke vāḳıf olduḳları gibi ... (AZ. s. 159)

Ġavsī:... ʿaṣrınıñ **ġavsı** bir şeyh-i kerāmet-mevfūr idi. (AZ. s. 233)

Âdâb-ı Zurafâ'da mahlasın kullanımı açısından dikkate şâyan olan noktalardan biri, tezkire müelliflerinin mahlasla ilgili kelimeyi, genellikle ilk cümlede -bu cümle genellikle şairin isminin verildiği cümledir- kullanmasıdır. Bu uygulamadan amaç, daha ilk cümleden dikkati şairin üzerine çekmek olduğu kanaatindeyiz. Tezkirede, şairlerin asıl isimleri verilirken aynı zamanda mahlası da zikredilerek isim ve mahlas arasındaki bağ kuvvetlendirilmeye çalışılmıştır. Öte yandan "esad-saâdet, erşed-rüşd, beliğ-belâgat, servet-yesâr, saîd-esad, subhî-subh-mısbâh, hasîb-nesîb, sâcid-mescid, tâlib-metâlib, zarîf-zerâfet, ârif-irfân, ilm-âlim-ârif, kebûter-andelîb, nâzım-menâzım" gibi kelimeler arasında müştaklık ilişkisi görülmektedir:

Esʿad: Nām-ı **saʿādetleri** daḫi Esʿaddır. (AZ. s. 9-11)

Erşed: Ol maḫdūm-ı ṣāḥib-i **rüşd** ü sedīdiñ nām-ı nāmīleri ... (AZ. s. 22)

Belīġ-i Dīger:... **belāġat**-keşīriñ nām-ı bihīn ... (AZ. s. 41-42)

S̱ervet: Ol mālik-i gencine-i **s̱ervet** ü **yesār-**ı maʿrifetiñ nām-ı pür-ʿünvānı ... (AZ. s. 57-58)

Ḥasīb: Ol **ḥasīb-**i **nesībiñ** naẓīri ʿadīmiñ nām-ı nāmīleri ... (AZ. s. 77)

Sācidī: Ol **sācid**-i **mescid**-iʿilm ü ʿirfānıñ nām-ı sāmī-i celīleri ... (AZ. s. 145-146)

Saʿīd Ṭopḳapulı-zāde: Nām-ı emced ü **esʿadları** ... (AZ. s. 162)

Ṣubḥī: Ol maşrıḳ-ı **ṣubḥ**-ı maʿrifet ve **mıṣbaḥ**ü'l-künūz-i fenn-i belāġatiñ nām-ı emced ve ism-i ser-āmedleri ... (AZ. s. 180-181)

Ṭālib: Ol **ṭālib-i meṭālib**-i ʿilm ü ʿirfānıñ ism-i ser-āmedleri ... (AZ. s. 194)

Ẓarīf: Ol ẕāt-ı **ẓerāfet**-perveriñ ism-i sāmīleri ... (AZ. s. 199)

ʿĀrif:... bir mīr-i ṣāḥib-i **ʿirfān** olmaġla **ʿĀrif** Süleymān dinmekle kesb-i şöhret-i şān itmiş ... (AZ. s. 201-202)

ʿİlmī Dīger: Ol **ʿālim** ü **ʿārifiñ** ism-i ser-āmedleri ... (AZ. s. 232)

Fennī: Ol ẕū-**fünūn**-ı erbāb-ı dāniş ü maʿārifiñ ism-i ser-āmedi ... (AZ. s. 241-242)

Kāşif: Ol **kāşif**-i rümūz-ı ʿirfānıñ nām-ı ser-āmedi ... (AZ. s. 252)

Kāmil Pāşā: Ol **kāmil**-i ʿadīmü'l-emāṡiliñ nām-ı emcedleri ... (AZ. s. 252-254)

Kebūterī: Ol ʿ**andelīb**-i gülşen-i belāġat u ṭūṭī-i sükker-ḫˇār-ı leṭāfetiñ ism-i ser-āmedi ... (AZ. s. 256)

Nāẓım: Ol **nāẓım-ı menāẓım**-ı ʿilm ü maʿrifet ve şāh-ı şecere-i siyādet ü şerāfetiñ nām-ı nāmī ... (AZ. s. 273-274)

Rüknī: Ol **rükn-i rekīn**-i ʿirfānıñ nām-ı pür-ʿünvānları ... (AZ. s. 140)

Şâirin sadece isminin zikredildiği cümlelerin yanında metnin diğer bölümlerinde de müştak kelimelerin veya mahlasla anlamsal açıdan alakalı başka kelimelerin kullanıldığı görülmektedir.

Seḫāyī:... **cūd ü iḥsān**la mümtāz-ı aḳrāndur. (GŞ. s. 361-362)

Ḳāndī:... ol ṭūṭī-i **şekeristān**-ı maʿānīnüñ eşʿār-ı ḫalāvet-baḫşı ... (GŞ. s. 484-485)

Ḫumārī: Bu bir nice ebyāt-ı mestāne ki vaṣf-ı çeşm-i **maḫmūrān**-ı zamānedür ... (GŞ. s. 295-296)

Ḳāndī: Ḥadd-ı ẕātında üstād-ı **ḳannād** ... (GŞ. s. 484-485)

Vaṣlī Efendi:... Sīm-endām dil-berlerüñ ḫayāl-i ḫāmıyle serāy-ı **viṣāllerine vuṣūl** ... (GŞ. s. 576-577)

Ḥıfẓī: … Germ ü serd-i rūzgārdan **maḥfūẓ** ... (AZ. s. 80)

Rāsim:... merḥūmdan **rüsūm**-ı ḫaṭṭı telemmüẓ... merḥūm-ı maʿālī-i **rüsūm**... **resm**-i ḫaṭda vażʿ-ı lafẓa-i ketebehüye meʾẕūn olmaḳ üzre ... (AZ. s. 106-107)

Rāşiḥ: ...imdād-ı meleke-i ṭabʿ-ı **reşeḥāt**-ı pür-sedādları iḳtiżāsı üzre... çerāġ-ı **reşşāḥ**-ı süḫān ... (AZ. s. 107)

Rāşid Efendi: ... ṣīt-ı şöhret-i **rüşd** ü sedād ü şānı lebrīz-i mesāmiʿ-i cihān... **rüşd** ü feṭānet ve ʿilm ü maʿrifet ile... neyyir-i veḳḳād burc-i hidāyet ü **reşād** ... (AZ. s. 107-111)

Rāġıb Pāşā:... ʿilm ü kemāle meyl ü **raġbet**... menbit-i āṣār-ı meʾārib ü **merāġıb**... manẓūr-ı naẓar-ı **merġūbı** olmaġla... ẕāt-ı ʿālī-miḳdārları **raġbet** ü ikrāma sezā-vār olmaġla ... (AZ. s. 111-115)

Semʿī:... gūş-ı **sāmiʿa**-i nigerānı ṣayd-ı refāhı iktisāb ve **mesmūʿumuz** olduğu üzre... naẓm u nes̱rde rütbe-i mahāret ile **mesmūʿ** u maʿlūm ... (AZ. s. 165-166)

ʿİffetī:... **ʿafīf** ve ṣāḥib-i meskenet bir maḫdūm-ı pākīze-ṭıynet ... (AZ. s. 228-229)

ʿAfīf:... edeb ü **ʿiffet** ile miyāne-i emsālde meẕkūr ... (AZ. s. 231)

Fāhim:... **fehm**i pāk ẕihni tāb-nāk ... (AZ. s. 238)

Fennī:... ol ḫ˘āce-i kālā-furūş-ı bāzār-ı maʿrifetiñ ẕāt-ı gencīne-i **fünūnı** ... (AZ. s. 241-242)

Mahlas Alış Sebepleri-Üslûp İlişkisi

Tezkirelerde şairlerin sadece mahlasları verilmez; aynı zamanda bu mahlası alış sebepleri hakkında da bilgiler verilir. Bu sebepler arasında şairin asıl ismi, mesleği, belirgin bir özelliği, fizikî özellikleri veya başından geçen herhangi bir olay gösterilebilir.

Aşağıdaki örneklerde "tâib-istiğfâr, cemâleddin-cemâlî, hilmî-halîm, hatt-hattî, hayrî-hayreddîn, şifâyî-tabâbet, tıfl-tıflî, kutb-kutbî, lutfî-letâfet, dervîş-devîşnihad, âlî-bülend, bekâ-bekâyî, tırâş-terâşî, duâcı-duâyî, salâh-salâhî, meylî-mâil, ressâm-mersûm, refîk-refâkât kelimeleri lafız ve mana olarak mahlasın üsluba olan etkisini göstermektedir:

Tāʾib:... evāsıṭ-ı hāllerinde cemīʿ-i menhiyyāta **tāʾib** ü **istiġfār** ve tevbelerinde s̱ābit ü ber-ḳarār olmaġla maḫlaṣ-ı merḳūmı vezīle-i iḫtiyār olup ... (AZ. s. 50-52)

Cemālī:... nām-ı güzīnleri es-Seyyid Meḥmed Cemāle'd-dīn olmaġla vāridāt-ı ṭabīʿat-ı pür-kerāmetleri olan ilāhiyyātlarında **Cemālī** maḫlaṣ iḫtiyār ... (AZ. s. 61-62)

Ḥilmī Dīger: Nām-ı nāmīleri ʿAbdü'l-**ḥalīm** olmaġla maḫlaṣ-ı meẕkūrı iḫtiyār ... (AZ. s. 82)

Ḫaṭṭī:... **ḫaṭṭ**-ı imlāları maġbūṭ-ı zümre-i hüner-verān olmaġla **Ḫaṭṭī** maḫlaṣın iḫtiyār ve ol maḫlaṣ ile beyne'l-ems̱āl şöhret-şiʿār olduḳda ... (AZ. s. 90-91)

Ḫalef:... anlarıñ maḳāmlarına post-nişīn olmalarıyla maḫlaṣ-ı **Ḫalef** kendülerine māye-i şeref olmuşidi. (AZ. s. 91-92)

Ḫayrī Efendi: İsm-i sāmīleri es-Seyyid Meḥmed **Ḫayre'd-dīn** olmaġla maḫlaṣ-ı merkūm muḫtār-ı ṭabʿ-ı bülend-iḳtidārları olmuşdur. (AZ. s. 93-95)

Şifāyī:... anlar daḫı maḥrūse-i Burusada **ṭabābetle** ḳarīn-i iştihār olmaġla maḫlaṣ-ı meẕkūr iḫtiyār itmişler idi. (AZ. s. 172-173)

Ṭıflī:... **ṭıfl**-ı endek-sāl-i şikeste-maḳāl iken ruḫṣat-yāfte-i dāniş ü kemāl olmaġın maḫlaṣ-ı merḳūm muḫtār-ı ṭabʿ-ı maʿārif-meʾālleri olmuşidi. (AZ. s. 197)

Ḳuṭbī: Ol **ḳuṭb**-ı sipihr-i ʿilm ü maʿrifetiñ ism-i sāmīleri Meḥmed Kuṭbü'd-dīn olmaġla maḫlaṣ-ı meẕkūr ile şöhret-ḳarīn olmuşlardır. (AZ. s. 249-250)

Luṭfī: Nām Luṭfullāh olmaġla maḫlaṣ-ı mezbūr muḫtār-ı ṭabʿ-ı **leṭāfet**-şiʿārı olmuşdur. (AZ. s. 261-262)

Vuṣūlī Efendi: Şāh-zāde-i merām-baḫş ḥażretlerinüñ ḫāk-i pāy-i saʿādet-encāmlarına irişmek ile **Vuṣūlī** maḫlaṣ itmişlerdür. (GŞ. s. 149-150)

Derviş Beg:... ḫadd-ı ẕātında ʿālī-himmet ü **dervīş-**nihād olmaġın maḫlaṣ-ı şerīfin **Dervīş** itmişlerdür. (GŞ. s. 171-172)

ʿĀlī Efendi:... **bülend** olmaġla kendülerin maḫlaṣ **ʿĀlī** erzānī görmüşler ... (GŞ. s. 183-184)

Beḳāyī-i İznikī: ʿĀlem-i bī-**beḳāyı bāḳī** ṣanup **Beḳāyī** maḫlaṣ itmiş. (GŞ. s. 239-240)

Terāşī: **Terāşī** maḫlaṣ itdüklerine vech-i tesmiye bu ki vālidi cerrāḫlıḳda üstād-ı devrān ve ser **tırāş** itmede s̱ānī-i Selmān olduġı ecilden kendü daḫi ol ṣanʿata cehd idüp üstād-ı berber ve cerrāḥ-ı hüner-güster ve şikāf-sāz-ı kalbi aġyār-ı ḳıne-dār ve merhem-baḫş-ı ʿuşşāḳ-ı dil-efkār olmış. (GŞ. s. 245)

Duʿāyī:... meẕkūr çavuşlar zümresine duʿācı naṣb olup bināen ʿalā haẕā ol yār-ı bī-hemtā **Duʿāyī** taḫallüs iḫtiyār idüp ... (GŞ. s. 300-301)

Sāmī:... ḫamallāt-ı merdāne-i ḳulūb ebnā-yı cinsi yanında merātib-i sāmīye ḥāṣıl itmegin **Sāmī** taḫallüs iḫtiyār ḳılmış ... (GŞ. s. 349-354)

Sırrī Çelebi: Ẕihn-i daḳīḳ-güsteri esrār-ı İlāhiyye'ye mālik ve ṭabʿ-ı pür-ḥaḳīḳi ṭurūḳ-ı envār-ı nā-mütenāhiye sālik olmaġın **Sırrī** diyü meẕkūr ... (GŞ. s. 362-363)

Ṣalāḥī: Ẕāt-ı pāki **ṣalāḥ** ile āräste olup erbāb-ı fażl u belāġat yanında **Ṣalāḥī** maḫlasın kendüye münāsib görüp... (GŞ. s. 394-396)

Meylī: Fünūn-ı ʿulūma ṭabʿı māʾil... ve cüzʿī vü küllī semt-i şiʿre māʾil olmaġın **Meylī** maḫlaṣ itmiş. (GŞ. s. 539-540)

Ressām: **Ressām**-ı sikke-i hümāyūn olmaġla maḫlaṣ-ı **mersūm** muḫtār-i ṭabʿ-ı maʿārif-nümūnları olmuşdur. (AZ. s. 136)

Refīḳ-i Dīger:... mütercem-i mūmā-ileyhe **refāḳat** itmekle Tevfīḳ Efendi **refīḳi** deyü ḳarīn-i şöhret olmuşlar idi. (AZ. s. 140)

Ayrıca tezkirelerin bazı maddelerinde şair mahlaslarının kim tarafından verildiğine dair bilgiler yer alır. Bu örnekte yer alan sabîh-subh kelimeleri mahlasın üsluba olan doğrudan etkisine örnektir:

Ṣabīḥ-i Dīger:... miyne-i emsālde Mūsā-vār ʿarż-ı yed-i beyżā-yı iḳtidār itdükde üstādları mūmā-ileyh **Ṣabīḥ** maḫlaşın taʿyīn buyurmalarıyla **ṣubḥ**-ı iştihārları maṭlaʿ-ı ehille-i şuʿarāda tāb-dār olmuşidi. (AZ. s. 181-183)

Şâirlerin Önceki Mahlasları-Üslup İlişkisi

Tezkirelerde, şâirlerin mahlasları hakkında farklı bilgiler yer alır. Bunlardan biri de şâirlerden bazılarının daha önce kullandığı mahlasların da belirtilmesidir. Böylece şâirlerin mahlas alış ve değişim süreçleri takip edilebilmektedir.

Emīn: Muḳaddemā Sābıḳ maḫlasını iḫtiyār ve baʿdehu maḫlaṣ-ı **Emīn**le seyr-āheng-i ḳarār itmişlerdir. (AZ. s. 15-17)

Ḥāmid: Mukaddemā **Ḫayālī** taḫalluṣ itmekle baʿżı aḥbāb miyānında Ḫayālī Efendi dinmekle kesb-i şöhret ü şān idüp lākin maḫlaṣ-ı mezbūr kes̱īrü'l-ḥarf s̱aḳīlü't-taḥrīr oldıġı fikr-i şedīn ve **ḫayāl**lerinde bedīd olmaġla **Ḥāmid** maḫlaşın iḫtiyār ve ol vechile **meḥāmid**-i meʿs̱ūresin āşikār itmişdirler. (AZ. s. 70-71)

Dāniş: Muḳaddemā enderūn-ı şeref-maḳrūnda olduḳları ḥālde **Ṭayfūr** maḫlaṣıyla şöhret-nümā... merḥūmuñ meclis-i şerīflerine duḫūl buyurduḳda beynlerinde ʿalāḳa-i rūḥānī ḥāṣıl olup mütercem-i pākīze-cebīniñ cebhe-i pākinde envār-ı şaʿşaʿa-perdāz-ı ehl-i yaḳīn olmaġın enfās-ı ḳudsī iḳtibāslarıyla **Dāniş** maḫlaşını taʿyīn buyurmalarıyla beyne'l-enām maḫlaṣ-ı mez̠kūr ile taḥṣīl-i nām idüp ... (AZ. s. 95-96)

Ḫātemī Beg: Mez̠kūr ol zamānda **Mātemī** maḫlaşıyla meşhūr ü mesrūr imiş.... Hemīşe cemʿiyyet-i ḫāṭır-ı cān u dilden naẓm u nes̱r ile sulṭān-ı zamān yaʿnī şāh-zāde-i kām-rānuñ medḥ ü s̱enāsına iştiġāl üzredür. Aña bināen maḫlaṣ-ı pākin **Ḫātemī**'ye **ḫatm** itmiş. (GŞ. s. 282-285)

Vecdī: Mez̠kūr **Vecdī** evāʾil-i ḥālinde Vecdī taḫallüs itmişler ṣoñra o maʿnādan şehbāz-ı ṭabʿı pervāz idüp ve nāmı daḫi ʿAbdülkerīm olmaḳ münāsebetiyle ve esmānuñ müsemmāsından tesir olup **kirām**dan olmaḳ ārzūsıyla ṣaḥīfe-i rūzgārda nāmum nāmī olsun diyü **Kirāmī** taḫalluṣ itmişdür. (GŞ. s. 575-576)

Fiziksel Özellikler ve Kişilik Özellikleri-Mahlas İlişkisi

İncelediğimiz tezkirelerde müellifler, şairlerin kişiliklerini ve fiziksel görünümlerini anlatırken mahlasla müştak veya alakalı kelimelerden faydalanmışlardır. Şairin kişiliğini mahlasıyla özdeşleştirip, mahlastan yola çıkarak kişilik analizi yapmışlardır. Bu minvalde aşağıda yer alan örneklerde tezkire müellifleri tarafından "fânî-fânî heyet, nâliş-feryâd, keyfî-beng ü şarâb, handân ve neşât" kelimeleri arasında anlam paralelliği; "gammî-güler yüzlü" kelimeleri arasında anlam tezatlığı oluşturularak mahlasların üsluba doğrudan etki ettiği görülmektedir:

Fānī:... ber-muḳteżā-yı maḫlaṣ **fānī-heyʾet** ü **ḫaste-ṣıfāt** kimesnedür. ʿĀlem-i bī-beḳāyı **fānī** görüp raḫt u baḫtın dükeli āteş-i ʿışḳa yaḳup ... (GŞ. s. 477-479)

Nālişī: Ber-muḳteżā-yı maḫlaṣ ol rind-i cihān ve bī-ḳayd-ı zamān ʿāşıḳ-pīşe dem-be-dem sitem-ger-i cevānān baḥr ile **feryād** u **nālişe** hem-nefes ve eṭvār-ı ʿacībe ve evżāʿ-ı ġarībe ile maḳbūl-i herkes ve ḥālā her an erbāb-ı maʿārifetle ṣoḥbet itmededür. (GŞ. s. 563-564)

Ġammī Beg: Ber-ḫilāf-ı maḫlaṣ bir **güler yüzlü** nedīm-i devrān ve ẓarāfet ü nezāketle hemīşe gül gibi şād ü **ḫandān** dāʾimā **neşāt** üzredür. (GŞ. s. 455-456)

Keyfī: Ber-muḳtezā-yı maḫlaṣ ol güzīde-i nīk ü bed eks̱er-i eşʿārında **beng ü şarāb** beslemege muḳayyeddür. (GŞ. s. 495-496)

S̱ubūtī:... bir dükkān köşesinde **s̱ābit**-ḳadem olup ... (GŞ. s. 248)

Ḫandān: Cevān-ı **ḫande**-rū ... (GŞ. s. 296-297)

Ṣabīḥ:... **ṣabīḥ**ü'l-vech ... (AZ. s. 181)

Tezkire müellifleri, şairlerin kişilikleri ve mizaçları anlatılırken mahlası oluşturan kelimelerden, müştaklarından ve mahlas ile anlamca ilgili kelimelerden faydalanılmıştır. Böylece şairlerin kişilikleri ve mahlasları arasında bir bağ kurulmuş ve okuyucunun hatırlamasında kolaylık sağlanmıştır. Aşağıdaki örneklerde geçen: âteşî-âteşîn mizâc, şûrî-şûride hâl, bîdârî-bîdâr, sâbirî-sâbir, rindî-rind, râif-refet, dürrî-dürr kelimeleri müştak kelimelerdir. Öte yandan "sâbir-râzı-kazâ, türâb-hâk, rind-lâubâli-âşık" kelimeleri arasında mana ilişkisi vardır:

Āteşī: Ber-muḳteżā-yı maḫlaṣ **āteşīn-mizāc** olmağın ... (GŞ. s. 224)

Şūrī: ʿİlm-i ẓāhire iştiġāl ḳılurken terk idüp ber-muḳteżā-yı maḫlaṣ **şūride-ḥāl** ve ḳayd-ı dünyādan farīġü'l-bāl olup ... (GŞ. s. 370-371)

Bidārī: Zīrā ki dāʿim ḫ˘āb-ı ġafletden dīdesi **bīdār** ... (GŞ. s. 237)

Ṣābirī:... **ḳażā** ve ḳadere **rāżî** vü **ṣābir** ... (GŞ. s. 382-384)

ʿUlvī Beg:... **ʿālī**-meşreb ü **pāk-meẕheb** ... (GŞ. s. 428-429)

Türābī: Cevān-ı **ḫak-nihād** ... (GŞ. s. 244-245)

Dervīş:... şiʿr ü inşāda ṣāḥib-i iḳtidār **dervīş-nihād** bir ẕāt-ı pakīze-reftār idi. (AZ. s. 98-99)

Rindī:... **rind** ü **lāubāli** ve **ʿāşıḳ-pīşe** kimesnedür. (GŞ. s. 332-334)

Rāʾif Big: Erbāb-ı cāh-ı iḥtişāmıñ **reʾfet-niṣābı**... ṭabʿ-ı **reʾfet-nihādı** ... (AZ. s. 100-101)

Dürrī Vānī: **Dürr**-i ṣadef-i ʿirfān olan ẕāt-ı ʿālī-şānları ... (AZ. s. 97-98)

ʿİffet:... mizāc-ı **ʿiffet** imtizācları münḥarif ... (AZ. s. 228)

Mahlasla İlgili Kalıp İfadeler

Yine şâirlerin kişilikleri hakkında bilgi verilirken mahlaslarla birlikte, kalıplaşmış bazı kelimeler de kullanılmıştır. Bunlar "ṭabʿ-ı ve ẕāt-ı" ile başlayan kelime gruplarıdır. Böylece yukarıda bahsettiğimiz gibi hem akılda kalıcılık hem de üslûpta birlik sağlanmıştır. "Safâyî-Safâ-safvet, sıdkî-sıdk, sâdık-sadâkat, sehâyî-sehâ, hayâlî-hayâl, nevî-envâ, nisârî-nisâr, lâyıhî-lâyıh, rüşdî-rüşd, feyzî-feyz" kelimeleri mahlasla birlikte müştak kelimelerin kullanımına örnek teşkil etmektedir:

Ṣafāyī Beg: Ṭabʿ-ı **ṣafā**-āyīni kemāl mertebede **ṣafvet** ile mevṣūf ... (GŞ. s. 384-385)

Ṣıdḳī-i Diger: Tabʿ-ı ṣāfı **ṣıdḳ** u ṣafā ile ārāste ... (GŞ. s. 387-388)

Ṣafāyī:... ṭabʿ-ı **ṣafā**-baḫşı raḫāt-fezā ... (GŞ. s. 393)

Ṣādıḳ: **Ṣadāḳat**-ı ṭabʿı naẓmda kem degül ... (GŞ. s. 393-394)

Seḫāyī:... **seḫā**-yı ṭabʿı elsīnede meẕkūr ... (GŞ. s. 361-362)

Ḫayālī Beg:... **ḫayāl**-i ṭabʿ-ı pāki nihāyetde ... (GŞ. s. 278-280)

Reʿfet:... **reʿfet**-ṭabīʿat bir mīr-i ṣāḥib-i ẕekāvet-i ḫuceste-ḫıṣāl idi. (AZ. s. 118)

Nevʿī Çelebi: Ṭabʿ-ı müstaḳīmi **envāʿ**-ı ʿulūma şāmil ve her bir **nevʿ**-i ʿilmüñ müṭālaʿasında kāmil ol ṭūṭī-i şīrīn-zebān ... (GŞ. s. 549-552)

Niṣārī: Ṭabʿ-ı dürer-**niṣārı** naẓma māʾil ü şāmil ... (GŞ. s. 556-557)

Lāyıḥī:... ṭabʿ-ı şerīfleri ve ḫāṭır-ı laṭīflerine bu **lāyıḫ** olur ki ... (GŞ. s. 499-500)

Rüşdī Dīger: Āṡār-ı ṭabʿ-ı **rüşd** ü sedādlarından ... (AZ. s. 126-127)

Feyżī Dīger:... ṭabʿ-ı pür-**feyż** ü dāniş ile ... (AZ. s. 247)

Enīs:... ẕāt-ı maʿrifet-**enīs**leri miyāne-i emsālde be-ġāyet nefīs olmaġla ... (AZ. s. 1-4)

S̱ervet:... ẕāt-ı ṣāḥib-i **s̱ervet**-i ʿirfān idi. (AZ. s. 57-58)

Doğum İfadeleri-Mahlas İlişkisi

Mahlas üslup ilişkisi açısından sadece *Âdâb-ı Zurafâ*'da görülen diğer bir durum ise müellif tarafından, şairin doğumunun belirtildiği cümlelerde mahlasın veya mahlasla müştak kelimelerin kullanımının tercih edilmesidir. Böylece yine şairin hal tercümesinin verildiği bölümün ilk cümlelerinde şairin kendisine işaret edilmiş ve her fırsatta hangi şairin okunduğu hatırlatılmıştır:

Behiştī:... reşk-endāz-ı **behişt** olan mahrūse-i Edirneden bedīdār ... (AZ. s. 47)

Ḥaşmet: Ḫızāne-i vaḳār u **ḥaşmet** olan ẕāt-ı pür-maʿrifetleri... 'dan nümāyān olup(AZ. s. 77-79)

Ḥıfẓī:... **maḥfaẓa**-i mecmūʿa-i dāniş-verān olan maḥmiyye-i İslāmbol cevānibi maḳbūl-i **maḥfūz**u'l-erkāndan nümāyān ... (AZ. s. 80)

Ṭıflī:... mehd-i **eṭfāl**-i vücūh-ı süḫan-verān olan şehr-i bī-naẓīr-i şeref-erkān İslāmboldan nümāyān olup ... (AZ. s. 197)

Dāniş-i Dīger:... kān-ı erbāb-ı **dāniş** ʿirfān olan Dārü'l-ḫilāfeti'l-ʿaliyye cennet-nişāndan be-dīdār ... (AZ. s. 96-97)

Ṣafāyī: Dār-ı sürūr u **ṣafā** olan maḥmiyye-i İslāmboldan hüveydā vü neşʿet ... (AZ. s. 190-191)

Ṭabʿī: Erbāb-ı **ṭabāyiʿ** olan maḥmiyye-i İslāmboldan lemʿa-dār ... (AZ. s. 195-196)

Fezāyī: ...hevā-yı leṭāfet-efzāsı reşk-endāz-ı **fezā**-yı ḫuld-ı muʿallā olan dārü'n-naṣr ve'l-meymene maḥrūsa-i Edirneden zīnet-ārā-yı zāviye-i şühūd ... (AZ. s. 238-239)

Kāşif:... Ḳalḳandelen ḳażāsından **keşf**-perde-i cemāl ... (AZ. s. 252)

Mihrī:... İstanbuldan mānend-i **mihr**-i münīr lāmiʿ ü tābān ... (AZ. s. 270)

Ölüm İfadeleri-Mahlas İlişkisi

Doğum cümlelerinin yanı sıra ölüm cümlelerinin bulunduğu kısımlarda mahlasın üsluba etkisi gözlemlenir. Her iki tezkirede de şairlerin ölümleri belirtilirken veya ölümlerine düşürülen tarihler verilirken şairlerin mahlaslarından ve mahlasla müştak olan: "tayyîb-tayyibe, kusûrî-kusûr, hâfız-mahfûz-hâfıza, sıddîk-sıddîka, rûhî-rûh-ı revân, kâmî-kâm, firdevsî-firdevs, fedâyî-fedâ" gibi kelimelerden faydalanılmıştır:

Ṭayyibī-i Dīger:... ravża-i **ṭayyibe**-i cināna intiḳāl itmişlerdir. (AZ. s. 198)

Ḳuṣūrī:... ḳaṣr-ı bī-**ḳuṣūr**-ı cināna ʿazīmet itmişlerdir. (AZ. s. 249)

Behcet: ʿĀzim-i **behcet**-ḫāne-i cinān olup ... (AZ. s. 43)

Ḥāfız:... **maḥfūẓ-ı ḥāfıza**-i cismi olan rūḥ-ı revānları maḥfil-i cināna revān ... (AZ. s. 66-67)

Semʿī:... "irciʿī" emr-i münīfi sehm-i ṣayd-ı **semʿī** olmaġın imtis̱āl ve ḳurb-i cināna intiḳāl itmişlerdir. (AZ. s. 165-166)

Ṣıddīḳ: Sene-i mezbūrede nefs-i muṭmaʿinne-i **ṣıddīḳası** ḳarīn-i ḫitām ve beyt-i cināna ḫırām itmeleriyle ... (AZ. s. 189-190)

Rūḥī: Murġ-ı **rūḥ**-ı revānı ʿālem-i ʿilliyyīne ṭayerān iden... ṭūṭī-i **rūḥı** ḳafes-i cisminden ṭayerān ... (AZ. s. 141)

Kāmī:... terk-i **kām**-gāh-ı cihān-ı bī-vefā ... (AZ. s. 256-257)

Firdevsī: **Firdevs**-i berīn ve ravża-i **cinānda** her-dem-i ḥūr u ʿayn ārzūsıyla terk-i ʿālem-i fānī ve muḳīm-dār-ı cāvidānī oldı. (GŞ. s. 470-471)

Fedāyī-i Edirnevī:... terk-i ʿālem-i fānī ḳılup cānın **fedā**-yı yārān idüp ... (GŞ. s. 481-482)

Belīġ-i Dīger:... sāl-i irtiḥāllerine tārīḫ "**Belīġü'l-emīn**" lafẓı ṣudūr ... (AZ. s. 41-42)

Sırrī Dīger Eşref-zāde:... sāl-i irtiḥāllerine ḫāme-i faḳīrden tārīḫ "Şeyḫ **Sırrī**" lafẓı tārīḫ ẓuhūr itmişdir. (AZ. s. 159)

Ḥaşmet:... "Gitdi **Ḥaşmet**" kelāmı ṣudūr ... (AZ. s. 77-79)

Sosyal İlişkiler-Mahlas İlişkisi

Tezkirelerde şairlerin edebî, biyografik, fiziksel, psikolojik vs. özelliklerinin yanı sıra onların kimlerle ne gibi münasebetleri olduğu ve kültürel çevreleri tasvir edilir. Kimin oğlu, kimin müridi, kimin arkadaşı, kimin öğrencisi vs. olduğuna değinilir. Böylece aynı isim ve mahlasa sahip başka şairlerle karıştırılmamış olur. Bu açıklamaların yer aldığı cümlelerde, incelenen iki tezkirenin müellifi -özellikle Râmiz- mahlası oluşturan kelimelere veya bu kelimelerle müştak kelimelere (muîdî-muîd, erşed-rüşd, adlî-adîl, azîz-azîzî, râşid-reşâd, âsım-mâsum) yer vermiştir. Böylece bu durum yukarıda da bahsedildiği gibi şair ve ilişkili olduğu kişiler arasında bağ kurulmasını ve şâirin hayatı hakkındaki bilgilerin daha kalıcı olmasını sağlamıştır:

Muʿīdī:... Efendinüñ **muʿīd**-i erc-mendi ve tilmīẕ-i hūş-mendi olmışlar. (GŞ. s. 539)

Şeydā: ʿĀşıḳ Çelebi'nüñ **şeydā**sı dimekle meşhūr ... (GŞ. s. 376-377)

Erşed:... merḥūmuñ birāder-i **rüşd** ü zekā berāber dil-peẕīri olmaġla ... (AZ. s. 22)

Erīb-i Dīger: Maḫdūm-ı edīb ü **Erībleri** olup ... (AZ. s. 29-30)

ʿAdlī:... Aġanıñ ferzend-i cemīli ve necl-i necīb-i bī-**ʿadīldir.** (AZ. s. 219)

ʿAzīz Ṣubḥī-zāde:... Efendiniñ s̱emere-i nihāl-i ʿömr-i **ʿazīz**i olan maḫdūm-ı ẕī-şeref ü ʿünvānlarıdır ... (AZ. s. 225)

Nāfiẕ Efendi:... Ḥażretleriniñ necl-i bihterīn-i **nāfiẕ**ü'l kelāmı olup ... (AZ. s. 274-275)

Rāşid Efendi: ...merḥūmuñ necl-i güzīn-i ṣāḥib-i **reşādı** ... (AZ. s. 107-111)

ʿĀṣım:... maḫdūm-ı **maʿṣūm**-ı ferhūnde-cānı olmaġla ... (AZ. s. 206)

Mizah-Üslup İlişkisi

Şairlerin birbirileriyle yaptıkları şakalaşmalara da yer veren tezkire müellifleri, bu şakalaşmaları aktararak metnin üslubuna akıcılık ve renk getirmektedir. Bu şakalaşmalar aktarılırken kullanılan "fevrî-fi'l-fevr, sâdık-sârık, tâliî-tâli-i meymûn-hümâyûn" kelimeleri arasındaki lafız-mana ilişkisi mahlasın üsluba ve seçilen kelimelere olan doğrudan tesirine örnek teşkil etmektedir:

Cevrī Çelebi:... bir gün **Fevrī** Efendi'yle mübāḥas̱e-i şiʿr idüp birbirinüñ maḫlaşın begenmeyüp ceng ü cidāl ḳılurken hemān Cevrī, Mevlānā Fevrī'ye dir ki çoḳ söyleme yoḫsa şimdi seni iki noḳṭa ile ḳuzı iderin ve müşārünileyh daḫi **fi'l-fevr** dir ki epsem ol yoḫsa ben de seni bir noḳṭa ile Cüzī ḳılarun diyü laṭīfe iderler. (GŞ. s. 253)

Ṣādıḳ: Ṣadıḳ'uñ ṣādınuñ başın tıraş idüp sin ṣūretine ḳoyup ve dālinüñ serin kesüp rā şekline yazup **Ṣādıḳ**'ı **sārıḳ** ṣūretine ḳoyup meşhūr itmegi kendülerine farż-ı ʿayn bilmişler. (GŞ. s. 393-394)

Ġammī Beg:... kevkeb-i baḫt-ı **humāyūn** ve necm-i **ṭāliʿi** meymūn olan **Ṭāliʿī** nām bir şāʿir-i ḫūb-kelām ẓerāfet yüzinden mezbūr Ġammī'ye dir ki Ġammī maḫlaṣ itmeden **Şādī** maḫlaṣ itmeñ saña münāsib idi. Hemān anlar daḫı ḥāżır cevāb olup dir ki anuñ gibi maḫlaṣa senüñ gibi **ṭāliʿ-i meymūn** kimesne gerek. (GŞ. s. 455-456)

Meslek-Mahlas İlişkisi

Gülşen-i Şuarâ'da *Âdâb-ı Zurafâ*'da rastlamadığımız bir kullanım daha mevcuttur. Ahdî, şairin mesleğiyle mahlası arasındaki bağı göstermek amacıyla mesleğini açıkladığı cümlelerde mahlasları oluşturan kelimeleri ve ilgili kelimeleri (hâdimî-hâdim, serheng-çavuş) de kullanmıştır.

Ḫādimī: Ḥażret-i Ḳanber ʿAlī'nüñ āsitān-ı felek-āşiyānında **ḫādim** ve hem-nişīn-i erbāb-ı mekārimdürler. (GŞ. s. 295)

Nişānī Beg:... ʿahd-i baʿīd ṣadr-ı ʿālīye-i ṣudūra **nişān**cı idüp ... (GŞ. s. 113-114)

Serhengī:... **çavuş**-ı ʿālī-şāhlarındandur. (GŞ. s. 347-349)

Şeydā: Ḳaramān Bāzārı'nda **ḳıṣṣa** ve **şeyyād**lıḳ peydā idüp ... (GŞ. s. 376-377)

Eğitim-Mahlas İlişkisi

Tezkire müellifleri şairlerin eğitim hayatı hakkında da bilgiler verir. İncelediğimiz bu iki tezkirede, aşağıdaki madde başı şairlerin eğitim hayatı anlatılırken mahlası oluşturan kelimeden veya müştak kelimelerden (ârifî-maârif, müdâmî-müdâvemet, lâzımî-lâzıme, resmî-rüsûm) faydalanılması münasebetiyle şair mahlasları tezkire üslubuna tesir etmiştir, böylece arka planda şair, mahlas ve şairlerin hayatları arasında bir bütünlük sağlanmıştır:

ʿĀrifī:... çoḳ **maʿārif** taḥṣīl ü tekmīl idüp ... (GŞ. s. 446-447)

Müdāmī Beg:... rūz u şeb lisān-ı ʿArabīye **müdāvemet**... (GŞ. s. 521-524)

Dāniş:... ḳābiliyyet-i **dāniş** ü **istiʿdād** ile taḥṣīl-i ʿilm ü maʿārife beẕl-i ictihād itmegin ems̱āli beyninde **dāniş** ü kemāl ile taʿdād olunmağın ... (AZ. s. 95-96)

Lāzımī:... **lāzıme**-i şiʿr ü inşā ögrenmek semtine sālik ... (GŞ. s. 505-506)

Resmī Dīger:... **rüsūm**-ı ḫaṭṭ-ı nesḫ ü s̱ülüs̱i... telemmüẕ ... (AZ. s. 125)

Teşbih Sanatı-Mahlas İlşkisi

Genel olarak şiirde olduğu gibi nesirde de temel edebî sanat olarak teşbih karşımıza çıkar. Yazar veya şair, eserinde teşbih unsurları çerçevesinde benzeşimler kurarak anlatacaklarını resmeder. Teşbihi, bir edebî eseri olan tezkirelerde de görmek mümkündür. Sözkonusu eserlerde benzetmeleri kullanırken şairlerin mahlaslarından benzetme unsuru olarak faydalanılmıştır:

Seyfī:... meydān-ı şecāʿatde **seyf**-i ḳāṭıʿ gibi tīz. (GŞ. s. 359-360)

Selmān:... ve üslūb-ı ḳaṣīde ile kişver-i Rūm'da kendü **Selmān** idi. (GŞ. s. 344-345)

Şemʿī: Bir **şemʿ**-i şebistān-ı maʿrifet ... (AZ. s. 174-175)

Ṣabāyī: Muḳaddemā bād-ı **ṣabā** gibi her yaña cüst ü çālāk olup ... (GŞ. s. 388-389)

Duâ İfadeleri- Mahlas İlişkisi

Gülşen-i Şuarâ'da Ahdî, şairler için dua ettiği kısımlarda onların mahlaslarından, bu mahlasların müştaklarından (vaslî-vâsılîn, ümîdî-ümmîd, emânî-âmân, cinânî-cinân) ve mahlaslarıyla alakalı kelimelerden faydalanmıştır. Böylece duanın kime yapıldığı hatırlatılmış ve şairle üslup arasında bütünlük oluşturulmuştur.

Vaṣlī Efendi:... maʿhūdına irişüp **vāṣılīnden** ve maʿārifīnden ola. (GŞ. s. 576-577)

Ümīdī: **Ümmīd**dür ki rūzgār ile aʿdā dilinden ḫalāṣ bulup ... (GŞ. s. 214-215)

Emānī:... rūzgār-ı bī-**āmān**dan **āmān** bulup ... (GŞ. s. 215-216)

Cinānī: Ümmīddür ki ber-muḳteżā-yı maḫlaṣ **cināna** lāyıḳ u sezā-vār ola. (GŞ. s. 259)

Övgü İfadeleri-Mahlas İlişkisi

Tezkire müellifleri bazı şairlerle olan münasebetleri ve dostlukları sebebiyle veya edebî açıdan onları beğendiklerinde övücü ifadeler kullanmışlardır. Bu övgü ifadeleri bazen kısa bir kelime grubu veya cümle ile yapılırken, bazen de satırlarca sürmektedir. Bu iki eserden özellikle *Âdâb-ı Zurafâ*'da şairlerin övüldüğü cümlelerde mahlasla müştak kelimelere (sezâyî-sezâ, sâfî-sâf, âtıf-atâfetkâr, senâyî-senâ, medhî-medh, resmî-rüsûm) yer verilerek şairlerin mahlaslarıyla tezkirenin üslubu arasında bir ilişki kurulmuştur:

Sezāyī Dīger:... medḥ ü s̱enāya **sezā** bir şāʿir-i māhir-i şīrīn-edā idi. (AZ. s. 161)

Ṣāfī:... ʿulemādan **ṣāf**-derūn şiʿr ü inşāya pür-iḳtidār ṣūfī vü **ṣāfī** bir şāʿir-i māhir-i nām-dārdır. (AZ. s. 179-180)

ʿĀṭıf-ı Defterī:... şiʿr ü inşāda ṭabʿ-ı **ʿaṭāfetkārları** be-ġāyet ālü'l-āl olan şuʿarādan ... (AZ. s. 208-210)

S̱enāyī:... ḫaṭṭ u eşʿārı medḥ ü **s̱enā**ya şāyān ... (AZ. s. 57)

Medḥī:... **medḥe** sezā bir şāʿir-i maʿārif-i mevfūr olmaġla ... (AZ. s. 266)

Resmī Dīger:... **rüsūm**-ı şīve-i ḫaṭda daḫi fāʾiḳu'l-aḳrān ... (AZ. s. 125)

Şöhret-Mahlas İlşkisi

Her iki tezkirede şairlerin şöhretlerinden bahsedilen cümlelerde mahlasla ilgili kelimeler (Ulvî-uluvv-i şân, adlî-adâlet, bedrî-bedr, fazlî-fazl-fuzalâ, beliğ-belâgat, rüşdî-rüşd-zekâ, ârif-mârifet-dâniş) tercih edilmiştir. Burada yine, amaç övgü esnasında şairi hatırlatmak ve onun şöhretini belirginleştirmektir:

ʿUlvī Beg:... **ʿuluvv**-i şān ile efvāhda mez̠kūr ... (GŞ. s. 428-429)

ʿAdlī Efendi:... **ʿadālet** ü istiḳāmetle beyne'n-nās meşhūr ü maḳbūldürler. (GŞ. s. 172-175)

Bedrī:... ʿilm ü maʿārif ile **bedr**-i tāmm-ı iştihār olmuşlar idi. (AZ. s. 35)

Fażlī Çelebi: El'an kemāl-i **fażl** ile beyne'l-**fużalā** maʿrūf ... (GŞ. s. 464-466)

Belīġ-i Dīger:... ʿaṣrımızda **belāġat** ve fenn-i fārisīde ziyāde mümārestle şöhret-şiʿār ... (AZ. s. 41-42)

Rüşdī Dīger:... miyāne-i ḳużātda **rüşd** ü **z̠ekā** ile ḳarīn-i şöhret ü ʿünvān ... (AZ. s. 125-126)

ʿĀrif:... **dāniş** ü **maʿrifet** ile meşhūr-ı rindān ... (AZ. s. 201-202)

Edebî Kişilik-Mahlas İlşkisi

Şairlerin mahlaslarıyla ilgili kelimeleri (germî-germ, edâyî-edâ, âgehî-âgâh, beliğî-beliğ, cevherî-cevherdâr-gevher-gevheriyân-iyâr, zihnî-zihn, selîkî-selîka, tab'î-tabîat, işretî-işret, garîbî-garîb, mâhir-mahâret, hayal-tahayyülât, beliğ-belâgat, hakîm-mahkeme, enverî-envâr, kandî-şeker, sâlim-msellem vs.) şairlerin edebî kişiliklerinin ve şiirlerinin anlatıldığı ve yorumlandığı kısımlarda da görmek mümkündür. Böylece şairin sanat anlayışı kendisi ile özdeşleştirilmeyeçalışılmıştır:

Germī Beg: Merd-i **germ**-güftār ... (GŞ. s. 187-188)

Edāyī Çelebi:... **edā-yı** pāk ile meclis-ārā... (GŞ. s. 208-209)

Āgehī:... ṣanāyiʿ-i naẓmdan **āgāh** ... (GŞ. s. 209-211)

Beliġī:... edā-yı **belīġ** ile şāʿir ... (GŞ. s. 237-238)

Cevherī Çelebi: Ser-ā-ser naẓm-ı **cevher**dārı çün **dürr**-i şāh-vār ve tīġ-ı **elmās**-ı suḫeni **cevher**dār... Ammā ki **gevher**-i ābdārınuñ vezni **cevheriyān**-ı bāzār-ı hüner yanında tam **ʿiyār**dur. (GŞ. s. 249)

Ẕihnī:... ṭarz-ı inşāda **ẕihni** kelimāt-ı selīs ile münşi-i sāḥirdür ... (GŞ. s. 307-308)

Selīḳī-i Ḥamīdī: Ḳużatdan **selīḳa**-i şiʿri pāk ve sözleri sūz-nāk ... (GŞ. s. 343-344)

Ṭabʿī:... **ṭabīʿat**-ı şiʿriyyesi pāk ve ... (GŞ. s. 402)

ʿİşretī Efendi:... cümle-i eşʿārı ʿāşıḳāne ve **ʿişret**-engīz ... (GŞ. s. 421)

Ġarībī: Ṭabʿ-ı pāki maʿānī-i **ġarīb** bulmada tīz ... (GŞ. s. 458-459)

Muḫtārī:... kendü semtinde sözleri ḫayli ḫayāl ile **muḫtār** u muḫayyel ... (GŞ. s. 532-534)

Medḥī Çelebi: ...ṭarz-ı ḳaṣīdede maʿānī-perver ü **medḥ**-güsterdür. (GŞ. s. 547-548)

Āgāh-ı Dīger:... bir şāʿir-i pākīze-taʿbīr-i dil-**āgāh** idi. (AZ. s. 15)

Rātib Pāşā:... şiʿr ü inşāda **rātib**-i **rütbe**-i belāġat u beyān ... (AZ. s. 101-102)

Sūzī:... **sūz**-nāk güftār bir şāʿir ... (AZ. s. 166-167)

Ṣafāyī Dīger:... güftārından **ṣafā** ḥāṣıl olur bir şāʿir idi. (AZ. s. 191)

Cenābī Paşa: Fikr-i bülendi sarāy-ı maʿānīde ʿālī-**cenāb** ... (GŞ. s. 105)

Māhir:... aḳsām-ı şiʿrde **mahāreti** ẓāhir ve bu ḥaḳīriñ yār-i ṣādıḳı bir şāʿir-i **māhir** idi. (AZ. s. 263)

Ḫayālī Beg:... diḳḳat-i **ḫayāl**de **taḫayyülāt**-ı kemāl ile ... (GŞ. s. 278-280)

Raʿdī: Āvāze-i naẓm **raʿd**-vār ḳubbe-i eflāke velvele ve künbed-i mīnā-yı dünyāya ġulġule bıraḳmışdur. (GŞ. s. 334)

Zīnetī-i Sīrozī:... ẕihn-i laṭīfi şiʿrde envāʿ-ı **zīnet**le ārāste ... (GŞ. s. 335)

Belīġ-i Dīger:... vādī-i ḳudemā üzre ḥiṣṣe-mend-i **belāġat** ... (AZ. s. 39-41)

Belīġ-i Dīger: Güftār-ı **belāġat**-intişārında ... (AZ. s. 41-42)

Ḥākim:... **ḥākim-i maḥkeme**-i ʿirfān olan vücūd-ı feyż-iḳtirānları şiʿr ü inşāda ġāyet aʿlā vü bī-naẓīr ... (AZ. s. 67-70)

Kelīm Efendi: **Kelīm**-i ḫoş-āyende olmaġla ... (AZ. s. 258)

Enverī: Eşʿār-ı pür-**envār**ınuñ nūrından āyīne-i tīre diller münevver ... (GŞ. s. 220-221)

Ḳandī: Eşʿār-ı **şeker**-rīzi dil-pezīr ... (GŞ. s. 484-485)

Lemʿī:... sābıḳü'ẕ-ẕikrüñ eşʿār-ı pür-envārı gün gibi **lāmiʿ** ve **lemʿa**-ı tīġ-ı zebān-ı ābdārını naṣṣ-ı ḳāṭiʿ gibi sātiʿ. (GŞ. s. 503-505)

Meşāmī Beg:... eşʿār-ı müşk-āsārınuñ sevādından **meşām**-ı cān muʿaṭṭar ... (GŞ. s. 519-520)

Nāzükī:... eşʿār-ı **nāzükī** pesend-i cumhūrdur. (GŞ. s. 565-566)

Veznī:... **vezn**-i eşʿār-ı dürer-bārı temām ʿayār ... (GŞ. s. 574)

Yetim ʿAlī Çelebi:... ebyāt-ı dürer-bārı mānend-i dürr-i **yetīm** pesendīde-i gūş-ı ṭabʿ-ı selīmdür ... (GŞ. s. 596-598)

Sālim-i Ṭrabzonī: ...eşʿār-ı dürer-bārları **müsellem-i**ʿālem nev-edā ... (AZ. s. 154-155)

ʿĀrif:... nuḳūd-ı ʿ**irfāna** mālik ʿārif-dil bir şāʿir-i māhir-i bī-muʿādildir. (AZ. s. 202)

Lebīb:... edīb ü **lebīb** bir şāʿir-i dil-cū şīrīn-maḳāl idi. (AZ. s. 260-261)

Lebīb:... bir şāʿir-i **lebīb**-i ḫoş-güftār idi. (AZ. s. 261)

Nāẓım:... bir **nāẓım**-ı şīrīn-reftār ... (AZ. s. 273-274)

Eser-Mahlas-Üslup İlişkileri

Mahlasla alakalı kelimelere, şairlerin eserlerinden bahseden cümlelerde de rastlamaktayız. Fakat bu durum sadece, mahlası "belīġ" olan şairlerde ve *Âdâb-ı Zurafâ*da görülmektedir:

Belīġ:... dīvān-ı **belāġat**-ʿünvānı vardır. (AZ. s. 38-39)

Belīġ-i Dīger: Ās̱ār-ı **belāġat**-nis̱ārlarından ... (AZ. s. 39-41)

Belīġ-i Dīger: Dīvān-ı **belāġat**-ʿünvānı ... (AZ. s. 41-42)

Şiir Örnekleri-Mahlas İlişkileri

Tezkirelerde şairlerin hayatı, kişiliği, edebi şahsiyeti ile ilgili açıklamalardan sonra mutlaka şiirlerinden örnekler bulunmaktadır. Bu örnekler verilmeden önce örnek verileceğine dair bir cümle geçmektedir. Sözkonusu cümlelerde mahlasla alakalı kelimelerin kullanıldığı görülür. Böylece şiirlerin kime ait olduğu tekrar vurgulanmıştır:

Firdevsī: Bu ġazel daḫi ol şāʿir-i **firdevs**-āşiyānenüñdür. (GŞ. s. 470-471)

Muḥīṭī: Bu ḳıṭʿa daḫi ol baḥr-ı şiʿre **muhīṭ** olan deryā-dilüñdür ... (GŞ. s. 526-529)

Zīneti-i Sīrozī: Bu bir nice maṭlaʿ u beyt zāde-i ṭabʿ-ı **zīnet**-nümāsıdur ki ... (GŞ. s. 335)

Ẓuhūrī:... maṭlaʿ-ı pür-ḫayālī netāyic-i ṭabʿından **ẓuhūra** getürmişdür. (GŞ. s. 410-411)

ʿIyānī-i Ḳonevī:... bu ġazel-i nāzük-beyān ẓuhūra gelüp **ʿıyān** olmış. (GŞ. s. 448-449)

Firāḳī: Zīrā ki şevḳ-ı cevānān ile mesrūr ve gāh **firāk** ile mehcūr. Bu ġazel-i ʿāşıḳāne ol **firāḳ**-keşīde-i zamānenüñ eşʿār-ı ābdārındandur ... (GŞ. s. 468-469)

S̱enāyī: Bu ebyāt **s̱enā** ve sitāyişi olan güftār-ı pür-nükātlarıdır ki ... (AZ. s. 57)

Feyżī Dīger: Bu eşʿār ol ẕāt-ı ḫuceste-eṭvārınñ **feyż**-ı ṭabʿından āşikār olmuşdur ... (AZ. s. 247-248)

Lāyiḥ: Bu ġazel-i bī-naẓīr-i **lāyiḥāt** ṭabʿ-ı dil-pezīrleridir. (AZ. s. 260)

Luṭfī:... birḳaç beyt-i **laṭīfi** tasṭīr olundı. (AZ. s. 261-262)

Rüknī: Bu ebyāt **rükn**-i müʾessis-i ṭabīʿatlarından ser-zede-i ẓuhūr ... (AZ. s. 140)

Yine her iki tezkirede, maddebaşı şairlerin hayatları anlatılırken de mahlasla alakalı kelimelere yer verilmiştir:

Kāmī Efendi:... pādişāh-ı **kām**-baḫşuñ naẓar-ı ʿināyāt-ı berekāt-āyātı ile **kām**-bīn ü **kām**-rān olup ... (GŞ. s. 139-140)

Ārāmī:... ol şehrde **ārām** ḳılmayup ... (GŞ. s. 222-223)

Penāhī:... Mevlānā'nuñ āsitānın **penāh** idinüp ... (GŞ. s. 235-236)

Biʿātī: ... anlara **biʿat** itmiş. (GŞ. s. 240-241)

Żāyiʿī:... ʿömr-i laṭīfin ol fende hele **żāyiʿ** itmemiş. (GŞ. s.398-399)

ʿİlmī-i Baġdādī:... zümre-i erbāb-ı **ʿulūm**dan olmaḳ temennāsı ile ḫıdmet-i **ʿulemā**-yı ʿiẓām ... (GŞ. s. 424-426)

ʿUlvī-i İstanbūlī: Her an **ʿuluvv**-i himmetin şiʿr ile muṣāḥabete ve ḫidmet-i ehl-i maʿrifete ṣarf idüp ... (GŞ. s. 429-431)

ʿAdnī Beg:... mecālis-i **behişt**-āyinlerine yüz sürüp ... (GŞ. s. 435-436)

Ferdī-i Acem:... **efrād**-ı anāsdan **ferd** ile muṣāḥabet itmeyüp tek ü tenhā temāşā iderek ... (GŞ. s. 474)

Ferāġī:... ḳayd u bend-i dünyādan **ferāġat** idüp āsūde-ḥāl ü **fāriġ**ü'l-bāl olmışdur. (GŞ. s. 474-476)

Ḳadrī-i Acem: Ḥayfā ki bu yirlerde **ḳadr** u ḳıymeti bilinmeyüp ... (GŞ. s. 488-489)

Muṭīʿī:... hemīşe **muṭīʿ**-i ehl-i hüner olmaḳdan maʿārif-i cüzʾī vü küllīden behredār olmış. (GŞ. s. 545-546)

Esʿad Efendi:... bālā-yı aʿlā-yıʿirfāna **suʿūd** idüp ... (AZ. s. 6-9)

Esʿad:... ḳarīn-i ʿizz ü **saʿādet** olup... ve **saʿādet**-ḫāneleri beytü'l-ḥüzn ve'l-ālām olup ... (AZ. s. 9)

İḳbāl:... şems-i **iḳbāl**i burc-ı naḥsa taḥvīl ... (AZ. s. 13-14)

Āgāh:... dil-**āgāhına** ārzū-yı seyāḥat teʾs̱īr ... (AZ. s. 14-15)

Erşed:... vāṣıl-ı ʿaḳl-ı **rüşd**-i müstefād olduḳda ... (AZ. s. 22)

Ḫātem:... nāʾil-i **ḫātem**-i kemāl olduḳda ... (AZ. s. 87-88)

Ḫalef:... nāʾil-i rütbe-i **ḫilāfet** olup ... (AZ. s. 91-92)

Rıżā Efendi:... Ṣofya ḳażāsı **rıżā**-dādeleri ... (AZ. s. 133-134)

Rifʿat Aḥmed Efendi:... maḥṣūl-i nihāl-i āmāl-i ʿizz ü **rifʿati** olmaġla... nāʾil-i ʿizz ü **rifʿat** ... (AZ. s. 135-136)

Zīnet:... ḳaṣr-ı ʿirfāna **zīnet**-baḫş-ı ṣuʿūd idüp ... (AZ. s. 144-145)

Sālik Dede Mevlevī: Anlar daḫı vālid ü ecdādı iṡrine **sālik**... mürşid-i **sālikīn** olmuşlar idi. (AZ. s. 150-151)

Sālik-i Dīger:... taḥṣīl-i ʿilm ü maʿrifete **sālik**... ḫulefāları **silkine sülūk** ... (AZ. s. 151)

Şekīb-i Mevlevī:... **ṣabr** u **şekīb** ile nuḳūd-ı ʿirfāna mālik olup ... (AZ. s. 174)

ʿĀṭıf-ı Defterī:... ser-nāme-i kitābe-i iʿtibār-ı rifʿat ü **ʿaṭūfet** ile irtisām olmuş idi. (AZ. s. 208-210)

Ġavsī:... niçe eyyām post-nişīn-i maḳām-ı **ġavsiyyet** iken ... (AZ. s. 233)

Lemʿī: ...māh-tāb-ı cilāl-i cebhe-i pür-kemālinde **lāmiʿ** olup ... (AZ. s. 262-263)

Mācid:... nāʾil-i rütbe-i celīle-i **mecd** ü iclāl olmuşlar idi. (AZ. s. 265-266)

Nāfiẕ Efendi:... ḥākim-i **nāfiẕ**ü'l-kelām olup ... (AZ. s. 274-275)

Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışmada; XVI. ve XVIII. asırlar olmak üzere iki farklı dönemde yazılmış olan *Âdâb-ı Zurafâ* ve *Gülşen-i Şuarâ* tezkirelerinden yola çıkarak daha önce ele alınmamış bir konu olan tezkirelerdeki mahlas-üslûp ilişkisine değinilerek üslup konusuna farklı bir bakış açısıyla yaklaşılmıştır.

İncelenmiş olan tezkirelerde, metnin içinde; mahlası oluşturan kelimeler, bu kelimelerin müştakları ve bu kelimelerle ilişkili başka kelimelerin sıkça kullanıldığı görülmektedir. Bahsedilen durum *Âdâb-ı Zurafâ*'da daha dikkat çekicidir. Böyle bir kullanımda amacın ifadeye edebî güzellik kazandırmak olduğu düşünülmektedir. Şiire oranla okunması kısmen sıkıcı olan nesrin, böylece daha akıcı ve akılda kalıcı olması amaçlanmıştır. Tezkirelerde her fırsatta mahlasla ilgili kelimeler kullanılıp hangi şâirden bahsedildiği vurgulanarak müellif-eser, müellif-kişilik, müellif-sanat anlayışı arasında anlamsal ve yapısal bütünlük oluşturulmaya çalışılmıştır.

Dikkat çekici noktalardan biri de özellikle şâirler hakkkında bilgi verilen kısımların ilk ve son cümlelerinde bahsedilen duruma rastlanmasıdır. Şâirlerin hayatları hakkında bilgilerin verildiği ve metnin genellikle en geniş bölümünü oluşturan kısımlarda bu oranın düştüğü belirlenmiştir. Bunun sebebi, tezkire müelliflerinin gözünde şâirin edebi şahsiyetinin, ölümünün, ölüm tarihinin ve isminin yer aldığı kısımların daha kıymete değer görülmesi olabilir. Böylece müellif hem metnin başında hem de sonunda, bahsedilen şâiri hatırlatma ihtiyacı duymaktadır.

Bazı şâirlerin hâl şerhlerinde, -Kandî örneğinde görüldüğü gibi- bütün nesir örgüsü mahlas ve mahlasla ilgili kelimeler üzerine kurulmuştur. Böylece metnin okunması kolaylaşmış ve nazma göre daha durağan görülen nesrin üslûbuna âhenk kazandırılmıştır.

Çalışmaya konu olan tezkirelerde klasik Osmanlı nesrinde görülen secîli üslûptan farklı olarak mahlasların müştaklarının sıklıkla kullanıldığı görülmüştür. Bu kullanımla tezkireye âhenk ve anlam bütünlüğü kazandırılmıştır. Örnek olarak: *Âdâb-ı Zurafâ*'da "Subhî" maddesinde yer alan "subh" ve "mısbah" kelimeleri müştaktır. Aynı şekilde, *Gülşen-i Şuarâ*'da "Sırrî" maddesinde, mahlas kelimesinin çoğul hâli -aynı zamanda müştakı- "esrâr" tercih edilmiştir.

Bunun yanı sıra mahlasla eş anlamlı kelimelerin kullanımı da önemli bir üslup özelliği olarak karşımıza çıkar. *Âdâb-ı Zurafâ*'da yer alan "Kebûterî" maddesinde mahlas olan Farsça güvercin manasındaki "kebûter" kelimesi ile Arapça aynı manadaki "andelîb" kelimesi birlikte kullanılmıştır.

Tezkirelerde mahlasla müştaklık, eş anlamlılık veya tezatlık ilişkisi olmadığı hâlde dîvân şiirinin mazmun dünyasında anlamsal ilişki içerisindeki kelimelerin bir üslup özelliği olarak birlikte kullanıldığı da görülmüştür. Örneğin; *Gülşen-i Şuarâ*'da "Hızrî" madddesinde kullanılan "âb-ı hayât" ifadesiyle mahlas kelimesi arasındaki ilişki mâlûmdur.

Müellif, bazı durumlarda mahlası terkip içerisinde kullanarak tekrar etmiştir. Örneğin; *Gülşen-i Şuarâ*'da "**Nāmī**:... şuʿarā-yı **nām**-āver gibi…" ifadesinde mahlasa Farsça "âverden" fiiliyle sıfat-fiil özelliği kazandırılarak zikredilmiştir.

Öte yandan, yapmış olduğumuz çalışmada tezkirelerde mahlasın üslûba etki ettiği kısımlar konu bağlamında tasnif edilerek örneklendirilmiştir. Bu başlıklardan birer örneği konuyu özetlemek adına burada tekrar zikredelim:

Âdâb-ı Zurafâ'da mahlas alış sebeplerinin yer aldığı kısımlardan **Tāʿib** isimli şâirin mahlas alış sebebinin dile getirildiği, "**Tāʿib**:... evāsıṭ-ı ḥāllerinde cemīʿ-i menhiyyāta **tāʿib** ü **istiġfār** ve tevbelerinde s̱ābit ü ber-ḳarār olmaġla maḫlaṣ-ı merḳūmı vezīle-i iḫtiyār olup ..." ifadesinde Arapça tövbe eden manasındaki "**Tāʿib**" mahlas kelimesinin "**tāʿib**" olarak tekrar edilerek, Arapça tövbe etme manasındaki "**istiġfār**" kelimesiyle birlikte kullanılmıştır. Benzer bir örnek olarak; *Gülşen-i*

Şuarâ'da, "Derviş Beg" maddesinde mahlas alış sebebi olarak derviş yaratılışlı oluşu "**dervīş-nihād**" ifadesiyle dile getirilmiştir.

Âdâb-ı Zurafâ'da, "Hâmid" maddesinde şâirin önceki mahlası olan "Hayâlî" kelimesiyle "hayal"; sonraki mahlası "Hâmid" ile "mehâmîd" kelimesi arasında müştaklık ilişkisi kurularak, konu bütünlüğü sağlanmaya çalışılmıştır.

Gülşen-i Şuarâ'da "Fânî" maddesinde şâirin fiziksel özelliklerinin anlatıldığı kısımda kullanılan "fānī-hey'et" ifadesinde mahlas tekrar edilmiştir. Yine aynı bölümde yer alan "haste-sıfat" ifadesiyle mashlas arasında anlam ilişkisi sözkonusudur.

Benzer bir şekilde, *Gülşen-i Şuarâ*'da "Âteşî" mahlaslı şâirin kişilik özelliklerinin yer aldığı kısımda onun coşkun yaratılışlı ve heyecanlı oluşu, hem müştaklık hem de anlam ilişkisi bulunan "āteşīn-mizāc" kelimesiyle dile getirilmiştir. Bu durum mahlâsın, kişilik özellikleri bağlamında üslûba etkisini örneklendirir.

Mahlas kelimesinin farklı terkiplerle kullanılması her iki tezkire için de önemli bir üslup özelliğidir. *Gülşen-i Şuarâ*'da; "Nisârî" maddesindeki "tab'-ı dürer-nisâr" ve *Âdâb-ı Zurafâ*'da "Feyzî Dîger" maddesindeki "tab'-ı pür-feyz" ifadeleri bu duruma örnektir.

Her iki tezkirede de şâirleri doğum ve ölümleriyle ilgili bilgilerin verildiği bölümlerde, mahlasla alakalı kelimelerin tercih edildiği görülür. Örneğin; *Âdâb-ı Zurafâ*'da Hıfzî mahlaslı şâirin doğumu hakkında bilgi verilen kısımda, mahlasla müştak "mahfaẓa" ve "mahfūz" kelimelerinin kullanılması, mahlasın doğum ifadeleri bağlamında üslûba etkisini örneklendirir. Aynı şekilde; *Gülşen-i Şuarâ*'da "Firdevsî" maddesinde şâirin ölümü hakkında bilgi verilirken Farsça cennete mensup manasındaki mahlas kelimesi ile Arapça cennetler manasındaki "cinân"ın birlikte kullanımı, şâirin ölümü hakkındaki ifadeler bağlamında mahlasın üslûba etkisine örnek teşkil eder.

Gülşen-i Şuarâ'da Cevherî Çelebi'nin edebî kişiliği hakkında bilgi verilen kısımda yer alan "**Cevherī Çelebi**: Ser-ā-ser naẓm-ı **cevher**dārı çün dürr-i şāh-vār ve tīġ-ı elmās-ı suḫeni **cevher**dār... Ammā ki **gevher**-i ābdārınuñ vezni **cevheriyān**-ı bāzār-ı hüner yanında tam ʿiyārdur." ifadesinde, onun şiiri, mahlas kelimesine, Farsça "dâşten" fiilinin muzârîsi eklenerek elde edilen "cevher-dâr" (cevherli) kelimesi ile tavsîf edilmiştir. Ayrıca şiirden anlayanlar manasında kullanılan mücevherciler anlamındaki cevheriyân kelimesi de mahlasa Farsça "ân" çoğul ekinin eklenmesiyle oluşturulmuştur. Cevherî'nin şiirinin edebî açıdan değerlendirildiği "gevher-i âbdâr" ibâresinde yer alan "gevher" kelimesinin muarrebi "cevher"dir. Öte yandan dür, elmas, iyâr kelimeleri de mahlasla tenasüp oluşturarak mahlasın üslûba tesirini örneklendirir.

Tezkire müelliflerinin kullandığı ve sürekli olarak tekrar ettiği bu kelime ve ibâreler, şâir hakkında daha kalıcı bilgiler edinmemizi ve şâiri zihnimizde daha net canlandırabilmemizi sağlamaktadır.

Çalışmamızda sonuç bölümünde bazı örnekleri zikredilen mahlas-üslûp ilişkisi tespit edilen kısımlar belli kategorilere ayrılarak (fiziksel özellikler ve kişilik özellikleri-mahlas ilişkisi, mahlasla ilgili kalıp ifadeler, doğum ifadeleri-mahlas ilişkisi, ölüm ifadeleri-mahlas ilişkisi, sosyal ilşkiler-mahlas ilişkisi, meslek-mahlas ilişki, eğitim-mahlas ilişkisi, teşbih sanatı-mahlas ilişkisi, duâ ifadeleri-mahlas ilişkisi, övgü ifadeleri-mahlas ilişkisi, edebî kişilik-mahlas ilişkisi) ele alınmıştır. Mahlasla iştikak, tenâsüp, tezat ve eşanlamlılık ilişkileri içerisinde olan kelimeler kalın yazılarak okuyucunun dikkatine sunulmuştur. Tezkireler hakkında daha önce yapılan çalışmalardan farklı olarak mahlasların tezkire üslûbuna etkisinin *Gülşen-i Şuarâ* ve *Âdâb-ı Zurafâ* tezkirelerinden hareketle incelendiği bu çalışmanın daha sonra yapılacak olan üslûp çalışmalarına farklı bakış açıları sunacağı ümit edilmektedir.

KAYNAKÇA

Akün, Ömer Faruk. (1988). TDVİA Ahdî Maddesi. C. 1, s.: 509-514.

Aydın, Abdullah. (2013). "Asude Bahar Ülkesine Yolculuk Olan Ölümün Şair Biyografilerinde İfade Edilmesi", *Turkish Studies*, Volume 8/8, Summer, s. 161-188.

Canım, Rıdvan. (2010). *"Latîfî Tezkiresi'nde Dil ve Üslûp" Nesrin inşâsı: düzyazıda dil, üslûp ve türler. Hazırlayan Hatice Aynur ve öte.* İstanbul: Turkuaz : 166-175.

Coşkun, Menderes. (2010). *"Üslup Çalışmaları Üzerine", Nesrin İnşası: Düzyazıda Dil, Üslup ve Türler (Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları V)*, İstanbul: Turkuaz, 72-83.

Çapan, Pervin. (2005). *Mustafa Safâyî Efendi Tezkire-i Safâyî (Nuhbetü'l-Asâr Min Fevâ'idi'l-Eş'âr) İnceleme-Metin-İndeks.* AKM Yay. Ankara.

Çapan, Pervin. (2009). *"Bir Üslup Unsuru Olarak Safayi Tezkiresinde Örnek Verme İşlemi" Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi* 27-28 Ağustos 2007. Editör Hayati Develi. İstanbul: İKÜ Yayınları: 99-120.

Devellioğlu, Ferit. (1970). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat.* Ankara.

Durmuş, Mustafa. (2007). *"Şair tezkirelerindeki ölüm ifadelerinin üslûp açısından değerlendirilmesi." Edebiyat ve dil yazıları: Mustafa İsen'e armağan.* Editör Ayşenur Külahlıoğlu İslam, Süer Eker. Ankara: 171-186.

Erdem, Sadık. (1994). *Râmiz ve Âdâb-ı Zurafâ*sı. Ankara: AKM Yayınları.

Erdem, Sadık. (2007). TDVİA Râmiz Maddesi. C. 34, s.: 451

İnce, Adnan. (2005). *Tezkiretü'ş-Şu'arâ Sâlim Efendi*, AKM yayınları. Ankara.

İsen, Mustafa. (1988). TDVİA *Âdâb-ı Zurafâ* Maddesi. C. 1, s.: 335-336.

Kesik, Beyhan. (2015). "Güftî'nin Teşrîfâtü'ş-Şu'arâsı'nda Mizahî Unsurlar." *Littera Turca: Journal of Turkish Language and Literature* 1, s. 2 (Güz): 85-92.

Kılıç, Filiz. (2004). *"Sehî Latîfî ve Âşık Çelebi Tezkirelerinden Hareketle XVI. yy. Tezkirelerinde Bazı Üslûp Özelikleri." V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri.* Ankara: TDK: 1821-54.

Pakalın, M. Zeki. (1983). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü.* İstanbul.

Solmaz, Süleyman. (2005). *Ahdî ve Gülşen-i Şuarâsı* (İnceleme-Metin). Ankara: AKM Yayınları.

Şemseddin Sâmi. (1317). *Kamus-ı Türkî.* İstanbul.

Tâhirü'l-Mevlevî. (1973). Haz. Kürkçüoğlu, Kemal Edip. *Edebiyat Lügati.* İstanbul

Tuğlacı, Pars. (1981). *Okyanus Ansiklopedik Sözlük*, İstanbul, s. 1824.

Yazar, İlyas. (2013). "Şair Tezkirelerinde Ölüm Bağlamında Dil ve Üslûp Üzerine Bir İnceleme, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 11, S. 1, Nisan, Manisa, s. 457-466.

Yıldırım, Ali. (2006). *Mahlas ve Mahlas-nâmeler.* Ankara: Akçağ Yayınları.